

Jag har läst

Knappptryckarkompaniet – Rapport från Sveriges riksdag

Av Anne-Marie Pålsson
Atlantis (2011)

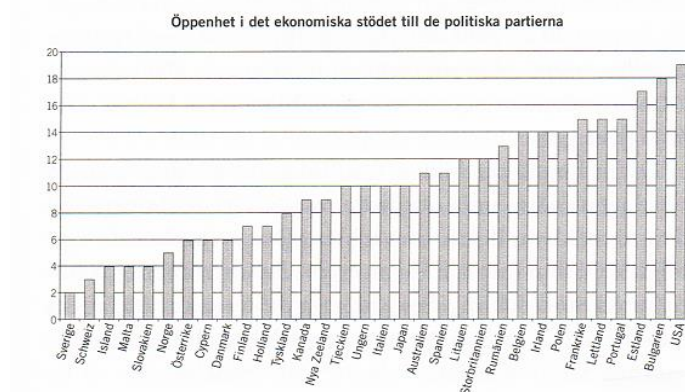
Pia Hellertz – mars 2013

Om du bara ska läsa en enda bok i år, så är detta Boken. Det är nog den viktigaste boken som någonsin skrivits för att man ska förstå varför demokratin *inte* fungerar som den borde göra i Sverige. Anne-Marie Pålsson är dessutom den perfekta personen att skriva boken. Hon är forskare och lärare vid Nationalekonomiska institutionen vid Lunds universitet. Hon har breda erfarenheter av vetenskapligt utredningsarbete, kritisk granskning och analys. Hon hade aldrig engagerat sig i politik. Hon har helt friska och ”oförstörda” ögon när det gäller politiska spel. Jag citerar en av de första meningarna som fick mig att hoppa till och inse att detta var en bok jag måste läsa omgående:

”Hur väl fullgör vi ledamöter det uppdrag som det svenska folket gett oss? Hur trygga kan väljarna vara i att riksdagen verkligen lever upp till sin roll som demokratins främsta väktare?
Mitt svar: inte trygga alls.”

Anne-Marie Pålsson, som jag fortsättningsvis väljer att kalla Anne-Marie för enkelhetens skull (att välja det mer formella Pålsson, kändes inte bra), blev headhuntad till Moderaterna och blev medlem år 2001. Hon blev invald till riksdagen år 2002. Hon tror själv att det bland annat berodde på att hon inför ett seminarium under Almedalsveckan år 1993 startade den s.k. pig-debatten och var initiativtagare till RUT-avdraget. Hon satt i riksdagen i 8 år. År 2011 hoppade hon av Moderaterna eftersom partiet gjorde motstånd mot att riksdag och allmänhet skulle få insyn i varifrån partierna fick sina partibidrag¹. Anne-Marie visar i en tabell att Sverige har den *sämsta insynen* när det gäller partibidraget av de 37 länder hon undersökte. Den största öppenheten har USA (se figuren hämtad från sid. 179).

¹ Partibidrag är de medel som partierna får från privatpersoner, organisationer och företag. Detta att skilja från *partistöd* som staten delar ut för partiernas verksamheter.

Riskerna med detta förhållande är att det ”öppnar för vänskapskorruption och internt maktmissbruk”, menar Anne-Marie. ”Att detta fått fortgå under så många år kan inte förklaras på annat sätt än med hänvisning till den gräddfil som de politiska partierna har skapat för den egna verksamheten.” (sid. 201)

Första intrycken

I det första kapitlet med rubriken ”En vanlig dag på jobbet” möter läsaren en chockerande verklighet med tystade, kränkta men också jasägande, lismande riksdagskollegor och partikamrater och en partiledare som verkar totalt maktfullkomlig. Även om Anne-Marie aldrig nämner ”partiledaren” vid namn är det naturligtvis tveklöst Fredrik Reinfeldt det handlar om. Jag vill citera ett stycke bara för att ange tonen:

”Partiledaren avslutade gruppmötet med att förstärka sina hot från tidigare. Det var underförstått en kabinetsfråga. Går ni emot mig så lämnar jag mitt uppdrag och då får ni förklara för väljarna varför ni stötar en borgerlig regering, var hans budskap. Så kom de redan tidigare citerade, klargörande orden: *Vad tror ni att ni är? Ett remissorgan? Som får tycka vad ni vill? Ni är här för att genomföra regeringens politik och inget annat.*

Nu var det sagt. Vi är blott ett lydigt redskap åt regeringen, och vår uppgift är att trycka på knappen på det sätt som regeringen bestämt.” (sid. 27)

Andan i hela berättelsen om tillvaron i partiet och i riksdagen ger mig två starka associationer. Den ena är den fråga man ställer sig till kvinnor som stannar kvar i misshandelsrelationer: Varför gick hon inte? Ja, varför lämnar inte ledamöterna riksdagen om de blir behandlade på det sättet? För att få svar på den frågan rekommenderar jag läsning av boken. Kort kan jag här säga att Anne-Marie knappt trodde sina öron. Hon försöker förstå: ”Mitt intryck var att statsministern var desperat.” Men hon såg samma förhållningssätt och attityd om och om igen.

Den andra associationen jag får - och det mycket starkt - är kanske lite mer långsökt för den oinitierade.

Sekteristiska tendenser

Jag har under många år intresserat mig för och studerat destruktiva manipulativa slutna grupper, sekter, och har själv under en kort tid upplevt tillvaron i en. Jag vill mycket kort ta upp några begrepp ur sektteori av forskaren Steven Hassan². Hans teori för ”mind control” innehåller fyra komponenter: *Informationskontroll, tankekontroll, känslokontroll och fysisk kontroll*. Dessutom bedrivs *falsk varudeklaration* och sekten har en *enväldig ledare* som kräver fullständig underkastelse och lydnad. Behöver så mycket mer sägas? Alla kontrollmekanismer, förutom kanske den fysiska kontrollen, var betydande i Anne-Maries berättelser.

Att partiledaren förväntar sig vara en enväldig ledare blir skrämmande solklart utifrån Anne-Maries berättelser. Att kontrollaspekterna är mycket stora inom partiet och Moderata riksdagsgruppen verkar också vara tveklöst. Mycket vanliga strategier inom sekter är just att påverka med känslor, rädsla, skrämsel, hot, skam, men också med lycka, belöningar med mera. Anne-Marie berättar under kapitlet ”*Varför piska när det finns morötter?*” att det är sällan partipiskan dånar men däremot har partiledaren all makt över att sortera människor i hierarkier. De som lismar mest... förlåt... jag menar de som är mest lydiga och solidariska mot partiledaren får de högsta posterna, de mest framstående uppgifterna, får möjlighet att visa upp sig i media och liknande. Partikulturen innebär: ”*Tänk inte själv! Följ partiets uppfattning och lär dig att rabbla färdiga argument som partieliterna försett dig med! Det är bra för karriären.*” Det finns faktiskt människor som tycker det är skönt att slippa tänka.

² Hassan, Steven (1990) *Combatting cult mind control*, Vermont USA.

Senast hörde jag anhängare till Knutbysekten säga det. ”Det är skönt att ha en klok person att lita på och lyssna på och slippa tänka själv!” Då var den kloka personen medlemmen syftade på den nu fängslade Knutbypastorn.

Dessutom är Sverige *det enda* landet, av de 26 nationer Anne-Marie fick uppgifter från, som låter det ”det ledamotsnära partistödet” utbetalas till *partiet*. De allra flesta, ca 90 %, av länderna betalar ut stödet direkt till ledamoten. Det är avsett att användas för resor, att anställa sekreteraresurs, att köpa egna expertrapporter och annat för att man som folkvald ledamot ska kunna utföra sina uppdrag på ett självständigt sätt och utifrån löften till väljarna. Island, Norge och Slovenien betalar stödet till partigrupperna i ländernas parlament.

Med den svenska modellen har partiledaren totalt makt över vem som ska få av pengarna och till vad.

Är berättelsen typisk för Moderaterna? Anne-Marie säger att hon inte kan veta; hon har inte direkt erfarenhet, men hon har talat med massor med riksdagsledamöter från andra partier och det verkar finnas liknande maktmanipulerande tendenser även i övriga partier.

Demokrati eller diktatur?

Enligt Wikipedia är en diktatur ”en stat som styrs auktoritärt, styrd av en diktator eller en mindre krets människor, som inte behöver ta hänsyn till befolkningsmajoritetens önsningar i allmänna val.” En diktator är enligt samma kunskapskälla en form av enväldshärskare, en person som utövar full och oinskränkt auktoritet över en stat och dess invånare.

Det kanske är att dra associationerna för långt, men jag kan inte komma ifrån dem när jag läser Anne-Maries analyser. En norrman konstaterar enligt Anne-Marie att Björn Rosengrens uttalande om att Norge skulle vara ”den sista sovjetstaten” nog egentligen skulle vara att ”Sverige är den sista sovjetstaten”.

Maktens betydelse

Anne-Marie analyserar maktens betydelse som drivkraft bakom det som sker inom regering och riksdag. Hon fann att för de extrema maktpolitikerna betyder inte ideologin något. Mycket intressant! Det gör att jag förstår det som tidigare varit obegripligt för mig. Jag som varit ”vänster” större delen av mitt liv, även under mina år som miljöpartist, hade så svårt att förstå varför vissa politiska vänsterledare och även politiker på väg uppåt, inte längre är lika ideologiska i sina utspel. Många verkade till och med ha glömt vart de en gång hörde hemma. Jag förstår nu att andra intressen tagit över som drivkrafter. Behovet av att sitta och glänsa på maktens tiljor vid fötterna av partiledaren eller hans ställföreträdare. Någonstans på vägen glömmer man bort att man faktiskt är folkets fortroendevalda och ska driva folkets vilja i parlamentet.

”Och när piskan börjar vina och ledaren blåser till attack är det fullt rationellt – fast inte särskilt sympatiskt – att delta i den vuxenmobbing som ledaren påbjuder. Jag tror inte att alla som öppet stämmer in i det kollektiva fördömandet av motsträviga gör det för sin egen njutnings skull. Jag hoppas att detta skamliga beteende endast hänger samman med strävan att signalera sin lojalitet.”

Denna mobbing ger dessutom ledaren känslan av att han har ett aktivt stöd för den linje han fört fram.

Enormt viktiga frågor

Ett par av de mycket stora och viktiga frågor som drevs igenom under Anne-Maries tid och som hon var och är enormt kritisk till *hur* beslutade fattades var FRA-lagen, d.v.s. myndigheternas rätt till hemlig avlyssning, samt Lissabonfördraget, som beskrivs som EU:s grundlag och som reglerar det mesta i EU och därmed även i våra enskilda länder. När Anne-Marie beskriver berednings- och beslutsprocesser känns det mer som en oerfaren förenings

handläggning. Jag har gått förenings- och ordförandekurser och det Anne-Marie beskriver är raka motsatsen till välfungerande berednings- och beslutsprocesser. Istället är det tydliga maktstrategier. Ett exempel på maktstrategier var att partiledaren presenterar en ny politik som sista punkt på gruppmötet, som genomförs på tisdagar, strax före den attraktiva "tisdagspuben".

Hon berättar att hon, eftersom det var så stora och viktiga frågor, hade förväntat sig intensiva debatter, både i partigruppen och i riksdagen, men det blev det inte. Jag vill citera några rader:

"Hade det inte varit för en ung delegat, som väl påläst ifrågasatte partistyrelsens ja till fördraget, hade det nog inte blivit sagt något över huvud taget. Efter hans anförande blev det knäpptyst i lokalen, och den känsligt lagde kunde tydligt förnimma en isande kall vind över bänkraderna.

När den värsta chocken lagt sig togs talarstolen i besittning av en tung partiföreträdare som med klar stämma försvarade partistyrelsens förslag. Med det återställdes ordningen, och stämooombuden drog en suck av lättnad."

En annan gång hade en ledamot uttalat sig på ett sätt som uppfattades som kritik:

"Det inlägget borde inte ha gjorts. Partiledaren genmälde surt att ett ifrågasättande av hans linje vore detsamma som att rikta ett misstroende mot honom. Därutöver uppfattade han att han fått ett obegränsat mandat från partiet att fritt forma den politik han ansåg lämplig."

Anne-Maries bok är full av liknande skildringar. Både FRA-lagen och Lissabonfördraget liksom andra viktiga frågor, röstades igenom trots brist på debatter i sak- och konsekvensfrågor, ändå mindre ideologiskt, i total avsaknad av kritiska röster, åtminstone offentligt, av en flock ointresserade, okunniga politiker, som tydligen hellre värnar om sin karriär, sin roll i partiet, sina egna förmåner, än om Sveriges väl och ve. Jag blir skrämmd och upprörd. Så här får det inte vara, så här vill vi inte ha det!

Apropå kunskap

Anne-Marie var övertygad om att hon skulle väljas in i och få arbeta i utskott där hon hade expertkunskap, men där bedrog hon sig. Det var tvärtom. Riksdagsledamöterna placerades in i utskott där deras kunskaper egentligen inte blev en resurs. Anne-Marie gick igenom medlemsmatrikeln för 2006-2010 och fann att knappt 50 procent av ledamöterna hade någon slags eftergymnasial utbildning, vilket ju inte var så tokigt, konstaterade hon. Men om man begränsade skaran till dem som hade relevant utbildning för det uppdrag de accepterat, d.v.s. akademisk examen med inriktning mot juridik, statsvetenskap och nationalekonomi, så krympte den till cirka 10 procent. I en verksamhet där huvuppgifterna var lagstiftning baserad på gedigna analyser av statsvetenskapliga och nationalekonomiska frågor. Det gjorde, menar Anne-Marie, att ledamöterna var helt beroende av tjänstemännen, som hade både avsevärt mer kunskaper och mycket högre utbildning än ledamöterna och därmed fick större inflytande än politikerna, vilket de inte var sena att utnyttja.

Tjänstemän eller politiskt valda – vem bestämmer?

Ett område som Anne-Marie var mycket kritisk till var partitjänstemännens roll och agerande. Hon förutsatte att tjänstemännen skulle vara en servicefunktion till de förtroendevalda. Mycket snabbt insåg hon att tjänstemännen hade sin egen agenda. Många av dem var själva intresserade av politiska uppdrag och agerade i partiledarens intressen. Anne-Marie berättar att inför riksdagsvalet 2010 återfanns namnen på många tjänstemän högt upp på listorna. Hon upptäckte ganska snart att kampen om makten inte bara sker mellan politikerna utan också mellan politiker och tjänstemän.

Det hände att när hon begärde hjälp från en tjänsteman så vägrade han hjälpa henne. De

verkar också vara effektiva handläggare av informationskontroll. När det exempelvis kommer frågor från väljarna eller massmedia kommer det snabbt besked från någon av kansliets tjänstemän hur dessa bör besvaras. En rolig historia var när Janne Josefsson ville undersöka ledamöternas kunskaper om Lissabonfördraget. En av Anne-Maries partikamrater

”fångades in av Josefsson. Han kunde inte svaren men var hygglig nog att omedelbart skicka ut en varning till oss andra över den interna mailen:

’Varning! Josefsson är i riksdagen. Han ställer frågor om Lissabonfördraget. Han finns i kaféet vid rulltrappan upp till kammaren.’

Efter det meddelandet valde ledamöterna att ta trappan upp till kammaren.”

Därefter kom ett mail till ledamöterna hur de skulle svara på Josefssons frågor.

Hur Regering och Riksdag arbetar och borde arbeta

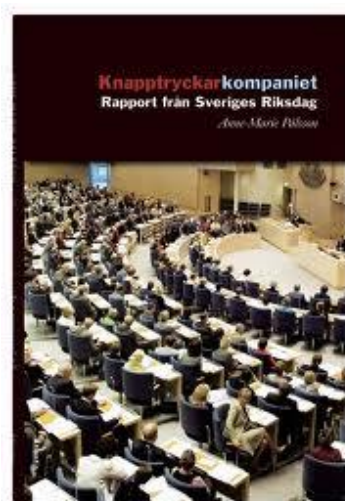
Förutom de kritiska beskrivningarna hur det faktiskt går till är boken en välskriven uppslagsbok om hur regering och riksdag är uppbyggda och ska fungera.

I det sista kapitlet ”*En konstitution för framtiden*” presenterar Anne-Marie Pålsson ett förslag på hur det borde se ut, hur demokratin skulle kunna värnas, hur maktmissbruken kan förhindras, hur ledamöternas kunskaper och resurser borde kunna utnyttjas på ett mycket bättre sätt, hur kontakterna mellan de förtroendevalda och folket skulle förbättras, hur partierna skulle kunna reformeras.

Varje förändring innebär naturligtvis förändrade och sannolikt försämrade villkor för politiker och framförallt för partiledare och partieliter. Därför menar Anne-Marie att det ”*krävs påtryckningar från en stark folklig opinion för att åstadkomma några förändringar*”. I en intervju i Kunskapskanalen³ kunde jag ana hennes besvikelse över att inte kunna göra någon förändring. Låt oss hjälpa henne fortsätta göra den förändring hon vill åstadkomma. Låt oss skapa en stark folklig opinion för förändring. Hon avslutar boken med följande ord:

”Varje generation måste erövra sin form av demokrati, för att citera en före detta svensk statsminister, Olof Palme. Är det inte dags för 2000-talets generation att verka för sin?”

Men först: *Läs Boken! Den avslöjar någon och något som inte vill låta sig avslöjas.*

³ *En Bok En Författare*, intervju i Kunskapskanalen med Anne-Marie Pålsson http://www.youtube.com/watch?v=qu0h9lZFebQ&feature=player_embedded